

ДИКЪЕТ!

2019-йисан 14-октябрдиз Дагъустанда центральный телеканалар аналоговыйдалай цифровой вешанидал алудда. Вири агъалийривай и кардиз виликамаз гъазурвал акун тIалабзава.

РД-дин АХЦЕГЪ РАЙОНДИН ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ГАЗЕТ

1928-йисалай акъатзава

№36 (8693), арбе

12+

ЩИЙИ ДУЪНЪЯ

4-сентябрь, 2019-йис. Газет гъафтеда садра акъатзава.

Къимет 10 манат

Алина ШЕРИФАЛИЕВА

ШАД ГЪАЛАРА

Абдулкеримова гъар са касдин уьмуьрда муаллимдин пешедин важиблувилел фикир желбна. Муниципалитетдин къили Владимир Васильев кьиле авай республикадин руководстводиз чухсагъул лагъана. Ада кардик кутунвай «100 школа» ва «150 школа» проектрин бинедаллаз райондин 7 школа ремонтнава. Келдай цийи йис башламишунихъ галаз алакълу тебрикдин хуш келимаяр вичин ва гъагI республикадин руководстводин патай Рамазан Жафаровани лагъана. Ада кье образованидин еридиз гузвай дикъетдал фикир желбна. И карни, шаксуз, школайра ва образованидин маса идарайра авай шартларилай кар кьетI ийидай деражада аслу я.

Школадин директор Сафинат Мамаевади «100 школа» проектдин сергъятра аваз школада хъанвай дибдин дегишвилерикай суьгъбетна. Проект къилиз акъудунин не-тижада школада вахт кечирмишун, ерилу образование къачун ва хатасузвилин истемешунрал амал авун патал къулай шартлар яратмишнава. Шадвилин пай бегъем хъайидалай къулухъ мугъманри школадин алатринни техникадин база авай гъалдиз къимет гана, спортзалдал, предметрин кабинетрал ва цийиз эцигнавай чими туалетрал къил чIугуна, школадин муаллимрихъ ва аялрихъ галаз суьгъбетна.

Ахпа делегация Калукрин школадиз рекъе гъатна. Ина виликан йикъара «150 школа» проектдай ремонтдин кIвалахар бегъем хъанвай. Рабочий мугъманвиле авай вахтунда Рамазан Жафарова просвещенидин «Люминари» Централ ва Луткунрин хуьре эцигнавай школадални къил чIугуна.

Виринра хъиз, Ахцегъ райондин школайрани сифте зенгини ван авуна. Келдай цийи йис башламишунихъ галаз алакълу яз Ахцегърин 1-нумрадин школада кьиле фейи шадвилин линейкада РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель Рамазан Жафарова, «Ахцегъ район» МР-дин къил Осман Абдулкеримова, райондин Собранидин председатель Абдул-Керим Палчаева, райондин къилин заместитель Алмас Шуаева, райондин образованидин Управленидин начальник Алмас Гъажиева, «Ахтынский» МО МВД-дин начальник Руслан Хаспулатова иштиракна.

Муаллимриз ва школьникриз сувар тебрик авуналди, Осман

Къвед лагъай сентябрдиз чирвилерин Йикъаз талукъ серенжемрин сергъятда аваз Ахцегърин 3-нумрадин школадани шадвилин мярекат кьиле фена. Аялриз чирвилерин сувар му-баракуналди, мугъманар тебрикуналди ам школадин директор Мейрам Рамазановади ачухна ва рахун патал гаф вичи ина кьиле фейи серенжемда иштиракай ГОЧС-дин ва ЕДДС-дин управленидин начальник Сердер Моллалиеваз гана. Ада лагъана:

- Малум тирвал, кье чи уьлкведа чирвилерин Югъ кьейдзава. Дуьшуйщдикай менфят къачуналди, заз райондин администрациядин патай кьез лишанлу и югъриклин сидкидай мубарак ийиз кланзава. Куь школада ремонтдин хейлин кI валахарни тухванва. И кардай школадин директор Мейрам Рамазановадиз чухсагъул! Чирвал еке девлет я. Гъар жуьре илимрай дерин чирвилер къачунин карда кьвехъ агалкъунар хъурай!

КIватI хъанвайбурухъ элкьвена тебрикунин хуш келимаяр инал гъагI муаллими, аялри ва абурун диде-бубайрини лагъана. Шадвилин линейка 2019-2020-кIелунин йис эгечIунин лишан яз, сифте зенг ягъуналди ва школадин гъевескаррин музыкадин нумрайралди давам хъана

КАР АЛАЙ
ПРОЕКТАР – УЪМУЪРДИЗ!

МАЙДАНАР ГЕГЪЕНШАРЗАВА

Алай йисуз Дагъустанда 900 гектардин майданра цийи уьзуьмулхур кутун фикирдиз къачунва. Икъван чIавалди гъеле 550 гектардин майданра уьзуьмрин кьелемар канва. Уьзуьмчивилин хел вилик тухун патал республикада цIи 500 миллион манатдилаини гъаф пул серфлайвал я. И кардал машгъул тир 70 къван майишаддив хел вилик тухун патал тайинар-навай пулдин такъатар агакънава. Исятда чи республикада уьзуьмулхури 25 агъур гектардилаини гъаф майданар къунва.

САМОЛЕТАР АКЪУДДА

Дагъустандин вичихъ оборонадин метлеб авай «КЭМЗ» концерни 2020-йисуз виче 4 касдивай ацукъиз жедай «МАИ-411» маркадин 3 самолет акъудда. Ида-кай и карханадин генеральный директор Ибрагъим Агъматова хабар гана. Винидихъ кьейдна-вай жуьредин самолет «МАКС» тIвар алай халкъарин арадин авиасалонда сифте яз цавуз хкаж хъана. И самолет Москвадин авиациядин институтдин пешекаррин куьмекдалди арадал гъана. Адавай 3 километр цавуз хкаж хъана 1500 километрдиз лув гуз жеда. И месэладиз серфнавай инвестициядин къадар 200 миллион манатдив агакъзава.

СТРАТЕГИЯДИН ПРОЕКТАР ГЪАЛЗАВА

Мукъвара Дагъустан Республикадин Къил Владимир Васильева нубатдин совещание кьиле тухвана. Анал стратегиядин метлебулу проектихъ галаз алакълу месэляар веревирдна. Совещанидин кIвалахда республикадин министерствойрин ва идарайрин са жерге регъберри иштиракна. Инал РД-дин Гьукуматдин Къил Артем Здунова алай вахтунда РД-дин исполнительный властдин 23 органди стратегиядин 133 проект гъалзавайди лагъана.

АЛАЙ ДЕВИРДИН ОБРАЗОВАНИЕ: ЦИЙИ ИСТЕМИШУНАР, МУМКИНВИЛЕР, ЖАВАБДАРВАЛ

(Муаллимрин конференциядал РУО-дин начальник Алмас Акимович ГЪАЖИЕВА авур докладдай).

Гъурметлу юлдашар! Эхириджи йисара чи райондин образованидин хиле хъсанвилехь аквадай хътин дегишвилер хъанва. Амма идахъ галаз санал чи вилик чеб гъалун лазим тир бязи месэлаярни аквазна. Абуру образованидин хел вилик тухун энгаларзава. А жуьредин крарикай яз образованидин идараяр пулдин такъатралди бес къадар таъминар тавун, школайра материалринни техникадин база ФГОС-дин истемешунриз жаваб гун тийизвайди хъун, бязи школайра къецепатан члалан муаллимар бес тахьун къалуриз жеда.

Образованидин муниципальный кьурулушда къвалахдин асул хилерикай сад образованидин идарайрин дараматар алай аямдин истемешунрихь галаз къадавал туькГур хъувун я. И жигьтдай чна школайра келунин цийи йисаз гъазурун патал еке къвалах тухванва. Образованидин вири идарайра ремонтдин къвалахар тамамарнава. Идалайни гъейри, алай йисуз чна «Жегил космонавт» аялрин бахча ва 1-нумрадин АСОШ-дин спортдин зал капитальныйремонгна. Райадминистрациядин ва меценатрин куьмекдалди «100 школа» проект уьмуьрдиз кечирмишна. И проектдин сергъятра аваз шаз Ахцегьрин 1-нумрадин ва Кьурукаларин школайр ремонтна. Исътда «Рассвет» твар алай аялрин бахчада ремонтдин къвалахар эхирдиз къезва. Райондин руководствонин куьмекдалди цИи чи 5 школа «150 школа» проектик акатнава. Адан сергъятра аваз 2-нумрадин АСОШ-да, Ахцегьрин ООШ-да, Смуьгулрин, Калукрин ва Кьаьларин школайра ремонтдин къвалахар киле тухванва. Райондин руководствонин гъаьки образованидин идараяр терроризмдиз аксвалунин рекъай мягъкемарунизни гъар йикъан дикъет гузва. Райондин образованидин вири идараяр пожарриз акси автоматикадин сигнализациядалди, видео гуьзчивилелди, цллар хкадардай тадаракралди таъминарнава.

Образованидин идараяр келунин цийи йисаз гъазурунин кардик еке пай кутунай аз къе, дуьшуьшдикай менфят къачуналди, «Ахцегь район» МР-дин кыл Осман Магъмудович Абдулкеримоваз риклин сидкьидай чухсагьул лугьуз къанзава. Чи школайр келунин цийи йисаз гъазурунин карда гъаьки хуьрерин поселенийрин килери, школайрин директорри ва педколлективри, чи кылдин ученикри ва абурун диде-бубайри иштиракна. ЦИи райондин 5 школадиз транспортдин цийи такъатар гана. Идалайни гъейри, Ахцегьрин 1 ва 2-нумрайрин ва маса школайр патал чна цийи автобусар къачузва.

Эхириджи вахтара гъам республикадин ва гъамни райондин дережада школадилай вилкан образованидин месэлайриз артухан дикъет гуз эгечнава. Аялрин бахчайрай учирар акъудун къе чи вилик аквазнавай кыллин месэлайрикай сад я. Алай вахтунда чи районда аялрин 5 бахча кардик ква. Цинин майдин вацра чи аялрин бахчайрай 129 аял ахъайна. Школадин келуна аялрихь агалкьунар хъун аялрин бахчайрин къвалахдин менфятувилелай хейлин асул я. Келунин 2018-2019-йисуз чи районда 19 школа кардик квай. Анриз 2968 аял къезвай. Келунин цийи йисуз чи школайрин 1-классриз 310 аял къведа. ФГОС-дин стандартрай 2600 аялди чирвилер къачуда. Ида аялрин вири къадардикай 87% тешкилзава.

Шаз райондин школайриз чпин кьимет 8 миллион манатдилай гзаф тир 26 агъзур экземпляр ктаб гана. ФГОС-дин программайрай чи школайр учебникралди таъмин я. Малум тирвал, школадин къвалахдин ери къалурзавай серенжерикай сад государствонин нетижаяр къадай аттестация я. Келунин алагдай йисан ЕГЭ-дин нетижайри къалурзавайвал, урус члалай, обществознанидай, къецепатан члалай республикадин нетижадив гекъигаьла, чи районда умуми балл агъуз аватнава. Гъа са вахтунда чи выпускникри математика, физика, химия, история хътин ва маса предметрай, республикадин дережадив гекъигаьла, хъсан нетижаяр къалуна.

Юкъван умуми образованидин гъаькин-

дай аттестат къачун патал 2018-2019-йисан выпускникри урус члалай ва математикадин базадин, профилдин дережадин ЕГЭ вахкун лазим тир. Чина урус члалай ЕГЭ гузвай 171 выпускникдикай 19 касдивай лазим къадар баллар къачуз хъанач. Математикадай базовой дережа вахкузвайбурукай 12 касдивай, профилдин дережа вахкузвай 2 касдивай чарасуз сенгердилди элечли хъанач. ЕГЭ-дин негъижайрай 1 ва 2-нумрайрин АСОШ-рин, Кьаьларин, Калукрин, Кьурукаларин, Смуьгулрин, Фиьрин ва Чеперин СОШ-рин выпускникри хъсан чирвилер къалуна. ЕГЭ лап хъсан нетижайралди вахкун себеб яз чи райондин школайрин 10 ученикдиз «Келуна къетлен агалкьунрай» кьизилдин медалар гана. Абурук 1-нумрадин АСОШ-дин ученикар тир Агъмедова Камила Насировна, Асварова Селимат Анварбековна, Исмаилова Пери Исламовна, Мегъаромова Алина Загъировна, 2-нумрадин АСОШ-дай Гъажиев Фарид Зиядинович, Гуьлметова Айиша Зумрудиновна, Садыхова Айиша Фейрузовна, Манкъулиев Али Пирмегъамедович, Цийи-Усурин СОШ-дай Ферзалиева Сувар Саидиновна, Кьаьларин СОШ-дай Исмаилов Гъазредин Феликсович акатзава.

ЕГЭ ва ОГЭ вахкудайла нетижалувал хкажунин мураддалди образованидин идарайрин педколлективри ва руководителри абуруз гъазурвал акунин менфяту рекъер жагъурун чарасуз я. Алай аямдин школада, биринра рекъемдин образование гунал элячзавайла, аялрив дерин чирвилер агакьарун иллаки важибул я. И кар къазанмишун патал келунин 2018-2019-йисуз чна райондин руководствонин куьмекдалди 2-нумрадин АСОШ-дин бинедал «Хкаж хъунин точкаар» – рекъемрин ва гуманитарный жуьрейрин образованидин Центрдин 2 кабинет тешкилна. Ана къвалахун патал, алай аямдин технологияр ишлемишунналди, математика, информатика, технология, ОБЖ предметрай 2-нумрадин АСОШ-дин 5 муаллим гъазуна. Алуькнавай йисуз и жуьредин Центрай Ахцегьрин 1-нумрадин, Кьаьларин ва Хуьруьгрин школайрани тешкилун фикирдиз къачуна.

Чи ученикрин чирвилер мадни гегеншарун патал келунин 2018-2019-йисуз районда олимпиадаяр, конференцияр, яратмишдай ва зиьгиндин конкурсар киле тухвана. Олимпадин школадин паюна чли 4-11-классра келзавай 3265 аялди, муниципальный паюна – 441 аялди иштиракна. ИкИ, олимпиадайра иштиракай ученикрин къадар 66, ана гъалиб хъайбурун ва призерин къадар 7 касдин артух хъана.

Зиьгиндин конкурсрин арада школникрин Вирироссиядин олимпиадади къетлен чка къазва. Къейд авун лазим я хъи, чи школайрин ученикри олимпиададин муниципальный этапда пис нетижаяр къалурзавач, амма школникрин Вирироссиядин олимпиададин республикадин этапда абур са акъван тафаватлу жезвач.

Чпихь алакьунар авай аялар малумарунин, абуруз куьмекунин карда алава образованидин идарайрини еке роль къугъазва. Чи районда алава образованидин 7 идара ава. Келунин алагдай йисуз райондин алава образованидин идарайрин веклир азадиз кьуршахар къун, армрестлинг, бокс, залан атлетика, волейбол хътин спортдин жуьрейрай хъсан нетижаяр къазанмишна. Вичикай Болгарияда киле феий турнирда азадиз кьуршахар къунай

жаванрин арада дуьньядин чемпион хъайи ахцегьви Жабраил Гъажиевал чна лайихлудаказ дамаззава. Чавай гъаьки райондин аялрин яратмишунрин Къвалин, музыкальный, искусствойрин школайрин тербиячийрин агалкьунрал дамахиз жеда. Абуру республикадин дережадин гъар жуьре конкурсра гъалибвилер къазанмишна.

Агалкьзавай несилдиз эдеб-ахлакьдин, ватанпересвилдин тербия гун образованидин идарайрин асул везифайрин къакьудиз тежедай пай я. И мураддалди чи школайра жуьрэтлувилдин тарсар ва тайин мурадрикь ракурнавай хейлин маса серенжермар киле тухузва. Чи аялрин социальный активвал хкажун ва абурун сагъламвал мягъкемарун патал алагдай йисуз волейболдай, футболдай, шахматрай, шашкайрай, ГТО-дин комплексдай спортдин хейлин серенжермар тешкилна. ГТО вахкунай чи школайрин ученикри кьизилдин – 70, гиминдин – 27 ва буьруьндин – 4 медаль къазанмишна.

Аялриз гатуз ял ягъун тешкилунихъни еке метлеб ава. Алай вахтунда образованидин идарайривай СанПин-дин заключение къачуз тахъайвилей чавай аялриз чкайрал ял ядай лагерар тешкилиз хъанач. Кылдин школникри Вирироссиядин метлебдин «Артек», «Орленок», гъаьки республикадин «Солнечный берег» лагерра ял яна.

Малум тирвал, образованидин хиле агалкьунар хейлин дережада чи педагогрин къвалахдилай асул я. Алай аямдин образованиди чи муаллимрин вилик цийи истемешунар эцигзава. Рекъемрин технологийри аялриз чирвилер гуниин карда цийи мумкинвилер ачуззава эхир. Исътда чи образованидин идарайра 448 муаллимди къвалахзава. Абурукай 42 процентдикъ пешекарвилдин сад лагъай ва высший категорияр ава. Муаллимрин пешекарвилдин дережа хкажунин мураддалди чина муниципальный дережадин педагогвилдин яратмишдай гъар жуьре конкурсар тешкилзава. РД-дин лайихлу муаллим Магъмуд Абдулжалилович Абдулкеримован тварунихь галай мергъяматлувилдин «Просвещение» фондунин куьмекдалди «Люминари» Центрда вич эхириджи йисара тухун адетдиз элкьенвай «Ахцегь райондин 2019-йисан муаллим» конкурс киле тухвана. ЦИи жуьредин райондин конкурсда 2-нумрадин АСОШ-дин ингилис члалан муаллим Мерьем Султанова гъалиб хъана.

Сир туш хъи, алай вахтунда Интернет вири дуьньядиз чклана. Ана хейлин сайтарни кардик ква. Амма, гъайиф хъи, тайин сайтри аялриз чтуру таьсирзавай вахтарни ава. Гъавилей диде-бубайри чпин аялри гъи жуьредин сайтриз итиж ивизватла чирун йикъан истемешун я. Гъаьки диде-бубайри школадиз къезвай чпин аялрив смартфонар ваь, адетдин мобильный телефонар гваз хъунал гуьзчивал тухвана къанда. Чи вилик хцидаказ аквазнавай месэлайрикай сад жегил педагогар школайриз желб авун я. Алай вахтунда райондин образованидин идарайра 153 жегил муаллимди къвалахзава. Ида муаллимрин умуми къадардикай анжах 35% тешкилзава. Чахь муаллимрин игътияж авай школайр авачиз туш. Иллаки и гафар ингилис члалан муаллимриз талукъ жезва. 2022-йисуз чи аялар математикадай ва урус члалай хъиз, къецепатан члалайрини ЕГЭ вахкуниз мажбур жеда. Гъавилей чна гиламаз и предметдай тарсар тухунин ери хкажуникай ва школайриз чпихь хъсан гъазурвал авай муаллимар желбуникай фикирна къанда.

Келунин цийи йис патал вилик аквазнавай месэлаяр тайинардайла, чна районда образование вилик тухунин асул хилериз къетлен дикъет гун чарасуз я. ИкИ, келунин алуькнавай йисуз ва мукьвал тир гележегда чна РФ-дин Президент В.В.Путинан Указар тамамарунин, ФГОС-дал элячунин, аялриз чирвилер ва тербия гуниин алай аямдин къайдаяр кардик кутунин рекъай къвалах дамарун чарасуз я. Къуй Келунин цийи йисуз кевхъ къвалахра аквадай хътин агалкьунар, уьмуьрдин хушбахтвал ва чандин мягъкем сагъвал хъурай!

НИШТИЕР

(АЯЛАР ПАТАЛ ГЪИКАЯ)

Роза МИНГЪАЖИДИНОВА

Вад лагъай классда келзавай аялриз лезги литературдин тарс атайла хвеши жедай. Тарсунин сифте килера махар ачуззавай. Гъар са тарс алуькьайла, аялри муаллимдивай чпиз махар ахъаюн тлалагдай. Нубатдин тарсуна муаллимди махарикай ваь, мисалрикай рахагдай лагъана. Аялризни и къвалах хуш хъана. “Жуван мез жуваз бала я”, “Цавуз къван веьгена, къвандик кыл кутадаиди”. И мисалрин манаяр ачуздайла муаллимди лагъана: – Месела, Мишадиз (Мирземет твар алай гададиз гъаьки лугъузвай) са ништлер гъатна. Яни ам ада чуьнуьхнавач, ам жагъанвайди я. Иесини вуж ятла чизвач. Ништлер вични цийиди ва багдади тир. Мумкин тир адан иеси Мишадин патав гъай ксарикай сад хъун. Хъешивилей ада “аз ништлер жагъана” лагъана гъарайна. Гъа и арада гъарамзада Юрика, ам вичинди я (яз аданди тушир) лагъана, ништлер Мишадивай вахчана. И арада паргадихъай къарагъна сефилдиз Мишадиди икИ лагъана:

– Муаллим, аз фицкаьра пирен патавай са иер ништлер жагъанай. Завайни Юриказ лугъун хъайила, ада вичив вахце, ам вичин ништлер я лугъуз, зун гагана, ништлер къакьудна. Мисалда лагъайвал, “зи мез аз бала хъана”. Адаз ихътин ништлер садрани хъайиди тушир, – хиве къуна Мишадиди.

– Я Миша, и къвалахдикай бес аз гъаьки хабар хъана, – хуьруьн кваз жузуна муаллимди.

– Ваз чир жезвайди я, муаллим. Накъ пенжердин шуьше хайидини ваз чир хъанай къван, – жаваб хгана Мишадиди.

ЧИР ХЪУН ХЪСАН Я

Гъар юкъуз 0,5 килограмм салан майваяр ва емишар ишлемишайтла, риклин азарар арадал атун 20 процентдин тимил жеда.

Мазу як мукьвал-мукьвал ишлемишун рикИ патал хаталу я. Малдин, лапагдин ва ваклан мазу яклу риклин азарар ва дамарин атеросклероз арадал гъаьки жуьреба-жуьре ягълуяр гзаф ква. Мазу як гъаьфтад кве сеферда тимил къадарда аваз тлуьн меслят къалурзава.

Дуркьунра киста авайла, къацу чай хийирлу я. Чайдин са тлурунавай къацу чайдал 1,2 стаканда авай ргъзвай яд илична, 5 декьикада тада. Ахпа ам куьзна, 1,2 чайдин тлурунавай имбирь веьгена, стакандин къатлаз ругунвай нек хъияна, экуьнахь ичли риклейла фу нез 20 декьикада амайла ва ксудалди вилик виргедихъ галаз хъаьда. Сагъарунин вахт ругуд варз я.

Бедендин къуват зайиф хъанвайла, ишттьг авачирла, хуьредин кьве тлуруна авай регъенвай туьр хуьредин са тлуруна авай цихъ галаз 5-7 йикъан вахтунда ишлемишун меслят къалурзава.

65 йисалай виниз яшар хъанвай инсанри, хуьрек гъазурдайла, оливкадин ягълу ишлемишиз хъайитла, абурун 41 процентдиз инсульт хъунин кьурхулувал жедач.

Алимрин гъисабдалди, ивидин давление агъузайла дарманар иллаки йифиз, ксудалди вилик ишлемишун лазим я. Гъаьки лагъайтла, ада инфаркт, инсулт хъун 20 процентдин тимиларда. Адет яз, дамарин азаррихь галаз алакьалу дуьшуьшар экуьнин сятдин 6-7 даз кылел къведа.

АГБАЛИЯР КЪАБУЛНА

28-августдиз «Ахцегь район» МР-дин кьил Осман Абдулкеримова нубатдин сеферда агбалияр къабулна. И юкьуз адан патав 9 кас атана. Абурукай Хуьруьгай 2 ва Ахцегьгай 3 касди чпиз Квалдах гун тIаалазавай. Чи райондин Ухулрин хуьруьн агбалиярин десте райондин кьилин патав чпиз хайи хуьруьз кхвез кIанзава лугьуз атанвай. Ухулвийриз чпин хуси пуддин такьатар кIватIна хуьруьз рехь тухуз кIанзава. Ухулрин агбалиярин ватанпересвилдин и теклифдин терев О.М.Абдулкеримова кIевелай хвена. Райондин реьберди Ухулрин агбалиярин галаз санал фикирдиз къачунвай кар умуьрдиз кечирмишдай ва дагьлух и хуьр

влик тухудай рекьер веревирдна. Ухулриз рехь тухунин барадай кIвалахар сентябрдин эвелра башламишдайвал я.

«Ахцегь район» МР-дин кьил О.М.Абдулкеримован патав атай ахцегьви, зегьметдин ветеран Халил Шамхалова райцентрдин Гуьней патаз дугунардай яд ара атIунар аваз къевзайдакай лагьана. Ада и месэла гьялун патал вичин теклифарни гана. «Ахцегь район» МР-дин кьил О.М.Абдулкеримова вичин патав атай ксарин месэлайриз талукь яз кьилдин идарайрин руководителриз тапшуругьар гана. Чаб КIвалахдал тамьнарун тавакьуйизвай ксарин арзаяр ада хуси гьуьзчивилик кутунва.

ТРЕСК ДА ТРЕСК КРУГОМ

Марина МУРСАЛОВА,
начальник отдела Управления Россельхознадзора по РД,
заслуженный работник сельского хозяйства РД

С началом жаркого периода практически возле любой лесополосы и даже одиночных деревьев слышен пронзительный треск неведомых насекомых. Кто-то считает, что это поёт саранча и кузнечики, другие думают, что это особый вид сверчков, а некоторые считают, что это филлоксера. Чтобы развеять ваши раздумья скажу, что это поют цикады.

живут симбиотические бактерии и грибки, которые питаются соками из крови цикады, а взамен выделяют белок, в котором живёт множество вредных бактерий и даже вирусов.

Причиняют вред взрослые насекомые и личинки. На повреждённых листьях появляются мелкие белые пятна, которые затем сливаются и вызывают гибель листа. Места укулов на побегах являются воротами для щитовок и грибной инфекции. Самка откладывает яйца под кору тонких веточек или в черешки листьев. Выбравшиеся из яйца личинки сразу падают вниз и углубляются в землю, где живут 4-17 лет. В почве личинки подгрызают вначале молодые корни, а в более старшем возрасте присасываются к толстым корням и корнеплодам и питаются их соком, также заражая их вирусами, бактериями и фитоплазмами. Таким вот образом происходит заражение фитоплазмой моркови и других корнеплодов, в результате чего они отстают в росте, а в период хранения быстро пропадают от гниения. Внешне определить заражение корнеплодов фитоплазмой невозможно, для этого нужен дорогой лабораторный анализ.

Методов борьбы с личинками, кроме глубокого рыхления и перекопки почвы, нет. А вот взрослых насекомых можно уничтожать любыми инсектицидами, применяемыми для обработки садов. Также необходимо уничтожать любую сорную растительность, которая является дополнительным питанием для цикад.

Внимательно осматривайте молодые побеги ваших деревьев, если вы обнаружили на них продолговатые глубокие трещинки, то это места от яйцекладов самок. Во время обрезки их желательно удалить.

Цикады – это насекомые отряда равнокрылых, куда также относятся тли, листоблошки, белокрылки, кокциды. В нашей зоне цикады встречаются очень часто. Внешне они похожи на оводов или слепней. Длинной до 2-5 см, в размахе крыльев 5-10 см. Голова короткая, глаза сильно выдающиеся. Туловище у цикады широкое и короткое, по бокам его расположены 2 пары прозрачных крыльев, пронизанных жилками, иногда окрашенных. Брюшко довольно толстое, задние ноги устроены, как у саранчи, так что цикады могут прыгать и великолепно летать. Способностью к громкому стрекотанию обладают самцы для привлечения самок.

При помощи хоботка цикады производят уколы в побеги растений, чтобы потреблять сок, в котором много сахара, но совсем мало белка. Без белка ни одно животное прожить не может. Поэтому в районе брюшка у цикад имеются «садки», в которых

АХЦЕГЬ РАЙОН ТЕШКИЛАЙДАЛАЙ ИНИХЪ 90 ЙИС ТАМАМ ХЪУНИЗ ТАЛУКЪ ЯЗ

КЪАЗИ АБДУЛХАЛИКЪ ЭФЕНДИ

Замир ЗАКАРИЯЕВ,
тарихдин илимрин доктор, ДГУ-дин араб филологиядин
кафедрадин профессор,

Виликан девирдин гзаф къадар машгур алимрикай, реьберрикай халкьдин геьенш кьатариз са акьван хабар авач. Къе чун XIX асирдин машгур алим, Самур округдин къази хъайи ахцегьви Абдулхалик эфендирикай (1812-1878-йисар) рахада.

Бедбахт къисметдин инсан Абдулхалик эфендирикай тарихдин илимда, гьатта Назир ад-Дургилидин «Нузхат ал-ахзан фи тараджим улама» (Услада умов в биографиях дагестанских ученых) тIвар алай кIватIалдани, библиографиядин маса чешмейрани са малуматни авач. Лезгийрин сейли алимдикай, адан хизандикай надир делилар чаз мукьвара Ахцегьгай Абдулхалик эфенди вичи араб чIалал кхьенвай гьилин хатIарин ктабдай гьатна.

Къадим Ахцегьрин хуьр. Лезгистандин сиясатдин центрайрикай сад. Мусурманрин меденятдинни марифатдин кьул, шарк патан чIалалал кхьенвай гьилин хатIарин кIватIалдин центр, диндин кесерлу алимрин макан. Абдулхалик эфенди (ам мад Эфенди хьизни машгур тир) гьижрадин 1227-йисан джумада ал-ахира вацран эхирра (1812-йисан июлдин вацран эвел килера) диндин алим Абдурагьман эфендиндин хизанда дидедиз хьана. Абурун тухум нуфузлубурукай сад тир. Араб чIалал кхьенвай ктабра алмирин тухумдиз «кабила» (ал-Балади) лугьузвай. Абдулхалик эфенди вич лагьайтIа, XVII асирдин эхирра — XVIII асирдин эвел килера вичин хайи хуьр медресадиз реьбервал гайи машгур алим гьажи Гьашим эфенди ал-Ахтидин несилдин векил я. Абдулхалик эфенди Гьашим эфендидихь галаз авай вичин мукьвавал къейднава. И делилди Гьашим эфенди ал-Ахти вич яшамин хъайи девирда кесерлу алмиррикай сад хъайидакай лугьузва.

«Ал-Балади» тухумдин маса векилрин тIварин малум я. Мисал яз, Каламтара ал-Ахти ал-Баладиндин хва Мустафадин хчин — малла Абдулгьанидин хчи — Али агьади араб чIалал кхьин хьувунвай гьилин хатIарин ктабар ама. Къейд ийин хьи, Али агьа Абдулхалик эфендиндин девирда яшамин хьана.

Мумкин я, сифтегьан чирвилер Абдулхалик эфенди, виликрай адет тирвал, эвел вичин бубадилай, гьуьгьунлай маса муаллимривай къачуна. Чехи алим, диндин илимрин гьавурда авай пешекар хъайидакай къулухь ам вич масабуроз чирвилер гуз гатIунна. Ахцегьрин край чирдай музейдин гьилин хатIарин чешмеяр хуьвай кIватIалда Кьурьандин джуз ава. Ам мергьаматлу насигьатчи ва гьуьрметлу дуст гьажи Гьашим эфенди ал-Ахтидин невейрикаяй тир Абдулхалик эфендиндин гьуьрметдай кхьин хувурди Хуьруьгай тир Мусадин хва малла Исмаил я. Абдулхалик эфенди ам 1848-1849-йисара Ахцегьрин жуьмя мискIиндин ихтиярдиз вахкана.

Авай малуматрай якин жезвайвал, Абдулхалик эфенди пуд сеферда эвленмиш хьана. Гьижрадин 1248-йисан Рамазандин вацран 25-даз (1833-йисан 15-февраль) 20 йисан яшда аваз ада Урдухан эфендиндин хва, ахцегьви Ибрагьим эфендиндин Муминат тIвар алай рушахь галаз къисметар садна. Къевд лагьай сеферда ам гьижрадин 1265-йисан Зул-гьижра вацран 26-даз (1849-йисан 12-ноябрдиз) 27 йисан яшда аваз Абдулхалик эфенди Жами эфендиндин хва Малладин Туькезбан тIвар алай рушал эвленмиш хьана. Туькезбанан буба Абдулхалик эфендиндин имидин хва тир. Маса гафаралди лагьайтIа, алмдин умуьрдин къевд лагьай юлдаш адан мукьва-къили (имидин хчин руш)

жезвай. Жами эфенди Абдулхалик-къан дах Абдурагьман эфендиндин стха тир.

Араб чIалал кхьенвай биографияда къейднавайвал, и чIавуз (1849-йис) Самур округдин гьакимдин (начальникдин) везифяр полковник Шульца тамамарзавай. Адалай вилик и къуллугьдал полковник Рот алай. Ам 1848-йисан сентябрдин вацра Ахцегьрин къеле гьалкъада тунихь галаз алакьалу вакъийрилай гьуьгьуниз къуллугьдилай алуднай. Гьижрадин 1276-йисан Мугьаррам вацран 2-даз (1859-йисан 1-август) 47 йис хьанвай Абдулхалик эфендиди вичиз павиле Къучагьрин (Куджах) хуьрий тир гьажи Абдулгьамид эфендиндин руш Зайнаб къачуна. Къейд ийин хьи, алай вахтунда харапIайриз элкьенвай Ахцегь райондин Къучагьрин хуьр Ахцегьривай 8 километрдин ярьга Ахцегь вацIун чапла патан къерехдал экия хьанвай. И чIавуз Самур округдин гьаким подполковник (бутпулкуник) Брусилев тир. Пуд лагьай папал Абдулхалик эфенди Дашагыл (Дашакул) хуьре эвленмиш хьана. Лезгийрин и хуьр (Баш-Дашагыл) алай вахтунда Азербайжандин Огуьз (Варташен) райондик акастава.

Араб чIалал кхьенвай биографияда мад Абдулхалик эфендиндин веледрикаяни геьенш малуматар ава. 1833/1834-йисуз дидедиз хъайи хцел ада вичин бубадин тIвар — Абдурагьман эфендигна. Амма са йикъалай чагья рагьметдиз фена. Гьижрадин 1251-йисан Раби ал-ахар вацран 3-даз (1835-йисан 22-июль) Абдулхалик эфендиндин хизанда Пери тIвар алай руш дуьньядиз атана. Гьуьгьунлай мад са руш — Халисаг хьана. Анжах ам 6-7 вацралай рагьметдиз фена. Гьадалай къулухь (1838-1839-йис) хъайи Гьава тIвар алай рушни 6-7 ва я 10 вацралай рагьметдиз фена. Гьижрадин 1256-йисан Ражаб вацран 20-даз (1840-йисан 17-сентябрь) Абдулхалик эфендиндин гьилерал мад са руш атана. Адал Гьава тIвар эхцигна. Гьижрадин 1258-йисан Зул-гьижра вацра, хуьгьунлай сад лагьай варз къутягь хъайидакай къулухь къевзвай сад лагьай ислен юкьуз, нисинин вахтунда, ат-Ташрик йикъарилай къулухь Абдулхалик эфенди гьедалди вилив хвейи хва дуьньядиз атана. Къейд ийин хьи, ат-Ташрик йикъар Къурбан сувар къейздавай йикъариз лугьузва. Гьижрадин 1258-йисуз и йикъарилай къулухь къевзвай сад лагьай ислен югь 1843-йисан 16-январь тир. Хцел мад сефед чIехи буба Абдурагьманан тIвар эхцигна. Амма ирид варз арадай фейила, Абдулхалик эфендиндин и веледни рагьметдиз фена. Гьижрадин 1260-йисуз (1844-йисан 21-январь — 1845-йисан 9-декабрь) Абдулхалик эфендиндин хизанда мад са руш хьана. Адални Халисаг тIвар эхцигна.

Абдулхалик эфендирикай ва адан хизандикай къиметлу делилар чаз гьакини Дагьустандин Тахо-Годидин тIварунихь галай Милли музейда хуьзвай араб чIалал кхьенвай гьилин хатIарин са кIватIалдай жагьана. И малуматрал асаду яз, Абдулхалик эфендидихь чIехи кьве вах авай. Абурукай Бегим агьа тIвар алайди гьижрадин 1223-йисуз дидедиз хьана, ам вичин стхадилдай 4 йисан чIехи тир. Виридалайни чIехи вах — Геьвер султан гьижрадин 1220-йисуз дуьньядиз атана. Абурун хизандикай мад ихьгин делилар ава: «Гьижрадин 1230-йисан Рамазандин вацра, гатун юкьвара, Абу Муслим дидедиз хьана». Мумкин я, ихтилай Абдулхалик эфендиндин гьивечли стхадикай физва. «Ам гьижрадин 1232-йисуз рагьметдиз фена. Гьуьгьунлай къевд лагьай Абу Муслим хьана. Гьижрадин 1233-йисан Сафар

вацра, хуьгьунлай эвел килера, саласа юкьуз. Гьамни гьижрадин 1237-йисуз рагьметдиз фена. Гьижрадин 1273-йисан зулун эхирриз, Сафар вацра, Шуайбан хва Ибрагьим-Халил дидедиз хьана (мумкин я, Шуайб Абдулхалик эфендиндин рушан гьуьл, вичин эзне яз хьун). Гьижрадин 1279-йисан зулун эхирриз Шуайбан хва Абдулкъаффар хьана, 1271-йисуз — Шуайбан руш Сафият, 1282-йисуз — Шуайбан руш Муминат. Абдулхалик эфендиндин хтул, Шуайбан хва Абдулкъагьир гьижрадин 1284-йисан Зул-гьижра вацран 14-даз дидедиз хьана. Вад йисалай — гьижрадин 1289-йисан Зул-гьижра вацран 13-даз Абдулхалик эфендидиз мад са хтул хьана — Шуайбан хва Абдулкъаффар».

Исламдин илимрай авай чирвилер фикирда къуна, къази Мирзе-Али эфенди ал-Ахти рагьметдиз феи саки 4 йисалай, Абдулхалик эфенди гьижрадин 1279-йисан Рамазандин вацран 26-даз (1863-йисан 17-март) Самур округдин къазивиле тайинарна. Къейд ийин хьи, чаз ахцегьви машгур алим ва шаир Мирзе-Али эфенди рагьметдиз феи дуьз вахт къалурнавай делилар жагьана. Ам гьижрадин 1275-йисан Рамазандин вацран 2-даз (1859-йисан 6-апрель) и дуьньядай хьфена. Илимдин литературада ва публицистикада алим кьейи вахт, гьалатI кьаз, 1858-йис яз къалурнава. Къази яз Абдулхалик эфендиди 14 йисуз, Самур округда 1877-йисан бунт секинарадалди, кIвалахна.

Лагьана кIанда, Абдулхалик эфенди Самур округда Урусатдиз акси яз 1877-йисуз арадал атай ва гьуьгьунлай вири Дагьустандиз чIкай бунтунин реьберрикай сад тир. Округда бунт секинарадалдай къулухь гьа йисан ноябрдин вацра Урусатдин пачагьдин къшунар бунтунин иштиракчийриз жазаяр гуз гатIунна. Самур округдин гзаф къадар агьалияр Урусатдин жуьреба-жуьре губернийриз суьргьунна, бунтунин реьберриз лагьайтIа, кьиникин жаза гана. А вакъийарин шагьидар хъайибуру агакъарнавай малуматрай ашкара жезвайвал, Абдулхалик эфендиди кьиникин жаза жуьрэтлувилелди къабулна. Ада суздан са ванни актуднач. И карди жаза кьилиз акьудзавай бур мягьтеларнай.

Бунт секинарунин серенжемриз реьбервал гузвай Урусатдин генерал А.В.Комарова и кардин жигетдай икI лагьана: «Эгер адан тахсиркарвилер акьван заланбур туширтIа, ихтибн жуьрэтлувилей адалай гьил къачунайтIани жедай» (Абдулгьамидов Н.А. Кьиблепанат Дагьустандин 1877-йисан бунт. М., 2001. 59-70-чинар).

65 йис хьанвай Абдулхалик эфенди гьижрадин 1295-йисан Шабан вацран 4-даз (1878-йисан 6-апрель) куьрсарна. Ам кучуконавай чка ва адан сурун къван жагьанвач.

Алимдин умуьрдин ва яратмишунрин ирс чирун патал чIехи кIвалах кьиле тухвана кIанзава. Мумкин я, Абдулхалик эфендидихь гьилин хатIарин ктабрин чIехи ктабхана авай. Абурукай чи йикъарал тIимил-шимил агакънава. Тарихдин а чешмеяр винел ахкъудни лезги халкьдин акьалтIай савад авай кесерлу алмдин умуьрдин ва яратмишунрин рехь мадни дериндай чирдай мумкин-

ИМАН ХВЕЙИ САГЪИБАР

Гьемдуллагь БАБАЕВ,
РД-дин культурадин лайхлу
работник, зегъметдин ветеран

(Эвел 34-35-нумрайра)

Вирида санал дуьа хьувуна, кIватI хъйи кьван хьсан ксар цавуз хкаж хъхана, лифериз элхкъвена кьифле-кьифле пай хана, зияратдин майдандилай са пай яргъай аквазвай Шалбуз дагь галай патахъ, мукьу пай Самур дердин дагьлар галай патахъ лув хгана хъфена. КIватI хъанвай жемят вилерал накъвар алаз, серсер хана амукьна. Къуй абурун сурарал даим женнетдин нур алаз хъурай! Амин!

Цуругьрин хуьряй тир ирид сеферда Меккедиз Гьяждад фейи, Устад-шейх Гъуьсейн бубани Кыбеда куплуна саждадаваз рагъметдиз фейила, юлдаши ам магъфедаваз кучуддай майдандал тухвана. И арада лиферин лужар алтIушна, адан жасад цавуз хкажна гваз фена. Аллагдадин рагъимдик квай женнетэгли, чехи деража авай устад яз, Меккеда чехи пирер-шейхер кучуднавай чкадиз къисмет хана ам. Къуй адан сурал Аллагда Тааладин нур алаз хъуй! Амин! Дугьриданни, ихътин алааматдин, Аллагдадин сирер гвай ксар чи районда мадни хана лугьудайбуруни ава.

Гила са 150 йис идалай вилик Ахцега тахминан шумуд зиярат авайтIа, чир хана кланзавай, – хабар къуна чна М.Гьабилулаевавай.

– Башуьсте, чан хва! – лагъана вичин сугьбет башламишна имам Гъажи Мирзе буба халуди:

– И сугьбет заз зи рагъметлу буба Зейнедин эфендиди авурди я. Ам кIел-хъин чидай, савадлу, устадривай чирвал къачунвай, капI-театзавай динэгли тир. Чехи буба лагъайтIа, зи тIвар алай Гъажи малла Мирзе буба, Жумьа мискIиндин имам тир. Чехи бубадин сугьбетдай ван хъайивал, 150 йис идалай вилик Ахцега (хуьрер квачиз) тахминан 57 кьван зияратар авай, абурукай 21 хьсан кас хуьруьн къене авай сурара фариькIатнава.

Виш йисаралди диндиз, халкъдиз вафалу хъйи иман гвай ксар «Халкъдин душманриз» элкьуьрай (1923-1937-йисар) девир алуькIа. Пирер, шейхер квай сурариз динсузри инад къуна. Са зерре кьван гъурмет авун анихъ акъвазрай, къаст авуна абурун винелай фундаментар яна, сифте клубар эцигиз башламишна. Са касдывайни гъи са гафни сивай акъудиз хъанач. Вучиз лагъайтIа, динэглийрин геле къекъезвай, гъахъни-нагъахъ са тахсирни квачир ксар къазаматдиз рекье твазвай вахтар тир. Сурарин майданарни секин тунач. Са тIмил кьванни гунагь хъунихъай къурху авачир инсафсузри я абуру кхудна масаник кучудни хъувунач.

И кар адет хана кугъне сурарин винел клубрилай гугьгуьнлиз ветлечбница (исятда искусстводин музей авай чка), адан къвалар РЭС-дин идара (исятда налоговой инспекция авай чка) эцигна, адалай вини патал гъаваяр алцумдай багь туькуьрна. Гугьгуьнай райкомдин идарадин дарамат (исятда край чирдай музей авай чка), адалай вини патал пионерин кIвал, къаншарда УОС-дин идара, эрчи патахъ виликан гамар храдай фабрика (исятда почта авай чка), гъаки финотделдин яргъи кIвалер эцигна. Аллагда бала гунихъай са къурхуни авачиз а идарадин захутарни гъа сурара тешкилнавай.

Рагъметдиз фенвай ксариз икI къаст авун дуьз кIвалах туш, гъурметлу стхяар! Вахтарни дегиш хъанва! Чахъ хуьруьн гъакимар, чехи везифаяр хиве авай депутатар, къуллугъчийр ава. Садан фикирдизни и кар вучиз къезвач. КIур гузвай чкайрик квай кьван куьгъне сурар кхуьд хъувуна, кIарабар кафанрик кухтуна, миьхи сурара фариькIат хъунайтIа, суваб

кIвалах туширни?..

– Кьадар гьисаб авачир кьван суваб кIвалах тир. ДатIана абурун руьгъер шехъзава, – хълагъна Гъажи Мирзеба халуди. Рагъметар хъуй вичиз!

Зун гьеле 20 йис идалай вилик Ахцегадин чилел лезгийрин эпосдин игит, пак пагъливан-Дагъустандин къагъриман Шарвилдин сувариз лайихлу майдан тайин жеда лугъуз, гуьзлемишиз фадлай умудлу, сабурулу тир, амма гъайиф!.. И къад йисан къене В.Эмирован тIварунихъ галай багъда сурариз КIур гузвай майдандилай гъейри маса са чкани тешкил тахъана амукьнава. Шарвилдин сувариз лайихлу майдан тешкилуни патахъай тIвар-ван авай журналистрини са шумуд сеферда, халкъдин тIалабуьриз килигна, чпин теклифар газетризни кхъена, ятIани кар чкадилай юзана. Ахцега и кардиз лайихлу майдан тешкил жедай дуьз вад чка ава. Акъван еке харжиярни герек тушир чкаар!

Лезги халкъдин арадай акъатнавай регъбер, шейх ва муьршид, бажарагълу алим, Ярагъ Мегъамед бубади «Иман патал телеф хъанвайбуру кьейибурукай гьисабмир – абуру виридалайни чан аламайбуру я» – лагъана чаз весини авуна. Аллагда рази хъуй вичелай. Ингъе ада лагъайвал, вири пIирерал-шейхерал къил чIугунал чан ахкъалтнавайди гьиссезава чна.

Шариатда къадагъа авунвай кIвалахар киле тухун гунагь я. Цай квай жуьгъенрал къецил кIвачер эцигун регъят я, сурариз кIур гудайдалай.

Сураикай хъиз хъайитIа, газетдин чинар бес жедач. Зи макъала кIел авур ксаривай за рикIин сидкьидай чпин теклифар газетдиз хъин тIалабзава. Инал заз жува къад йис идалай вилик теснифнавай зи ширни куь фикирдиз хъиз кланзава. Девири тарихдин гунагърикай чун Аллагда хуьрай.

КIВАЧИК СУРАР, ВИНЕЛ СУВАР

**Я, Зулжалал, Расулаллагь (с.а.с.),
Квекай хъурай чазни панагь,
Женнетэглияр я, валлагь,
Пирер-шейхер, чи Ахцегаар.**

**КIвачик сувар, винел сувар,
Фена йисар инсаф тийиз.
Мергьаматлу Рагъим Аллагда,
Тахъуй гунагь ирс сагъибриз.**

**Пирер майдан, шейхер масан,
Руьгь гъар садан секин хъурай.
Шад хъуй алам диндал мягькем,
МичIи жегъеннем чаз такурар.**

**Къалп душмандин къурана мез,
Пак адалат хъана эвез.
Сад Аллагда нур гана квез,
Иман хвейи къагъриманар.**

**Суруз кIур гун пис я залам,
Руьгъер шехъдай къезвач къез ван.
Гьикъван дар хъуй сурун лакъан?
Гунагь тушни, я мусурман?**

**Чир жеда чаз чи гъахъ-дуван,
МичIи суруз хъайила мугъман.
Аси касдиз хъижеч дарман,
ЧIалахъ тушни, я мусурман?!**

**Сидкъи иман къуна мягькем,
Аллагдадин рехъ хвена уьткъем.
Пирер-шейхер, вири алам,
Панагь тушни, я мусурман?!**

КВЕЗ ЧИДАНИ?

ВЫХУХОЛЬ

Выхухоль муьнуьгърин дестедик акатзавай, нек хъвадай гъвечи гъайван я. Ам Урусатда в Европада бязи чкайра яшамыш жезва. Гзафни-гзаф Днепр, Волга, Дон ва Урал вацIарин цера дуьшуьш жеда. Гъвечи вагъшидин бедендин яргъивал 18-22 сантиметр кьван жеда, заланвал – 520 грамм кьван. Адан туманал крчарин кIарабдин хътин хуьруьшар ва векъи чIарар ала.

Выхухоль це хъсандиз сирнавдай гъайван я. Адан умуьрдин саки са пай це акъатзава. Йисан гзаф вахтунда абуру

эжьечIдай са чка авай тIеквенра яшамыш жезва. А тIеквенни, адет яз, цин клане жезва. Гатун вахтунда кылди яшамыш хъайитIани, хуьтIуьз абуру 12-13 санал тIеквенра яшамыш жеда. Чилел абурувай зирингиз чукуруиз жезвач, гъавилияй абуру гъаьятда маса гъайванрин сарарик акатун мумкин я. Тебиятда и вагъшияр 4 йисуз кьван яша-

миш жезва.

Выхухоль тIуьнал гзаф рикI алай гъайван я, са суткадин къене адавай вичин бедендин заланвиллиз барабар къадар ем нез жеда. Гатун вахтунда ада бязи пепаяр, зилияр, шкъуьнтар ва маса затIар неда. ХуьтIуьн вахтунда жуьреба-жуьре набаттарни, гъатта кIезриярни тIуьнлиз ишлемишда.

ЧИ ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ

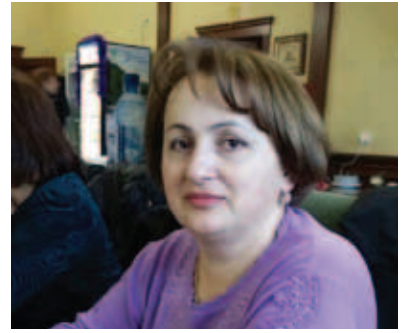
ЧЕШНЕЛУ МУАЛЛИМАР

Алина ШЕРИФАЛИЕВА

«Муаллимвал – им устадвал я. Муаллимдин зегъмет композиторин ва писателрин зегъметдилай гзаф деражеда яратмишунинди, гъа са вахтунда заланди ва жавабдарди я. Муаллим инсандин руьгъдихъ композитор хъиз маидал ваь, вичиз хас жуьреда къетIен таьсир авуналди элкъезва. Ада агалкъзавай несилдиз вичин инсанвилел, чирвилерал ва муьгъуббатдал, вичи дуьньядиз ийизвай рафтарвилел тербия гузва...» – лагъана машгъур алим Д.С.Лихачева. Муаллимвиллин пеше гъамиша гъурметлу, лайихлу ва метлеблугъурукай сад я лагъайтIа ягъалмишвал жедач. Ам пеше ваь, умуьрдин къайда я. Адан зегъметдилай чи аялрин гележег аслу я.

Чи райондани лайихлу муаллимар тIимил авач. Мисал яз, заз тарсар гайи кьве муаллимдикай рахан. Селимат Нисрединовна Агьмедова 1968-йисан 5-декабрдиз Ахцегадин хуьре дидедиз хъана. 2-нумрадин АСОШ куьтIягъна, 1986-йисуз ДГУ-дин математикадин факультетдик экечIна ва 1991-йисуз анаг агалкъуьнралди акъалтIарна. 1991-йисалай ада

Ахцегадин 2-нумрадин школадин библиотекарвал ийиз эгечIна. 1993-йисалай 29-нумрадин ПУ-да математикадин, информатикадин ва ИКТ-дин муаллимвиле кIвалахиз хъайи С.Агьмедова 2008-йисуз Ахцегадин 1-нумрадин юкьван школадиз информатикадин ва ИКТ-дин муаллимвиле хтана. КIвалахдин стаж 27 йисалай артух я. Селимат Агьмедова 2016-йисан «Учитель года» райондин конкурсдин призер я.

Къухмазова Минара Сибгъаевна 1970-йисан 26-январдиз Ахцегадин хуьре дидедиз хъана. Ам 1987-йисуз ДГПУ-дин филологиядин факультетдик экечIна ва 1993-йисуз и вуз куьтIягъна. 1994-йисалай Ахцегадин 2-нумрадин школада урус чIалан ва литературадин муаллимвиле кIвалахиз башламишна. Ада ана кIвалахиз гила 25 йис хъанва. И муаллимдихъ кIвалахда тайин агалкъуьнарни ава. Аялрихъ галаз тухузвай менфятлу кIвалахдай 2007-йисуз Минара Сибгъаевна РФ-дин Президентдин грантдиз лайихлу хъана. Амни 2014-йисан «Учитель года» конкурсдин призер я. Тежрибалу и педагогди школадин общественный умуьрдани активнидаказ иштиракзава.

ОБЪЯВЛЕНИЕ

О ПРОВЕДЕНИИ ПУБЛИЧНЫХ СЛУШАНИЙ

Администрация СП «сельсовет Ахтынский» сообщает о проведении публичных слушаний по обсуждению вопроса предоставления разрешения на условно разрешенный вид использования земельного участка:

1. земельного участка с кадастровым номером 05:22:000001:9643, площадью – 800 кв.м., расположенного по адресу: РД, Ахтынский район, с.Ахты, принадлежащего на праве собственности Иمامову Марату Ильмудиновичу, категория земель «земли населенных пунктов», с видом разрешенного использования «магазинь», на условно разрешенный вид использования земельного участка – «предпринимательство», код 4,0.

2. Комиссии по результатам публичных слушаний подготовить и представить главе СП «сельсовет Ахтынский» заключение и рекомендации о предоставлении разрешения на условно разрешенный вид использования или об отказе в предоставлении разрешения с указанием причин принятого решения.

Публичные слушания состоятся в 14 часов 00 минут по адресу: РД, Ахтынский район, с.Ахты, здание администрации СП «сельсовет Ахтынский».

С полной информацией по указанным вопросам можно ознакомиться в администрации СП «сельсовет Ахтынский», по телефону 89884205087, а также на официальном сайте в сети Интернет <http://sp.akhty.ru/>

Письменные рекомендации и предложения по вопросам публичных слушаний принимаются по адресу: **РД, Ахтынский район, с.Ахты, ул.Байрамова 1.**

Смуьгуьрдин школадин коллективди Гъажагаева Тагъяна Алексеевнадиз играми хва ва Гъажагаев Алексеев стха

ЭДУАРД
кечмиш хуьниз килигна, дериндай хажалат чIугуналди, башсагълугъвал гузва. Рагъмет хъурай вичиз!

Образованидин хилен ветеран Патрудин Азизагаева

ГАЗАЛИЕВ МЕЖИД
кечмиш хуьниз килигна, адан хизандиз, мукъва-къилийриз ва Хуьруьгърин школадин коллективдиз, дериндай хажалат чIугуналди, башсагълугъвал гузва. Рагъмет хъурай вичиз!

Щийи дуьнья

(Новый мир)

Учредитель:

Администрация
Ахтынского района
Республики Дагестан
Главный редактор
Д.Ш.ШЕРИФАЛИЕВ

Газета перерегистрирована Управлением федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по РД 22 января 2019 г. Регистрационный номер ПИ № ТУ 05-00401.

Позиция редакции может не совпадать с точкой зрения авторов, которые несут ответственность за достоверность и объективность предоставленных для публикации материалов. Рукописи не рецензируются и не возвращаются. При перепечатке ссылка на «Новый мир» обязательна.

Адрес редакции и издателя:
368730, РД, Ахтынский район,
с. Ахты, ул.Гереяханова, д.33.

Телефон главного редактора
8(988)-654-59-49

Электронная почта газеты:
newworld1928@mail.ru

ИНДЕКС 63312

Газета «Новый мир» сверстана и отпечатана в ООО «Типография-М» по адресу: г.Дербент, ул.С.Курбанова, 25. Электронная версия газеты на сайте www.akhty.ru

По вопросам качества печати обращаться в типографию ООО «Типография-М»
Время подписания в печать по графику 14.00.
Подписано в печать 14:00
Газета выходит 52 раза в год.
Тираж 1500 экз. Заказ № _____